



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI



Wyższa Szkoła Handlowa
im. Bolesława Markowskiego
w Kielcach

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY



PRAKTYCZNY PEDAGOG

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

PODSTAWY PEDAGOGIKI SPOŁECZNEJ

doc. dr Ewa Szumilas

Nowe technologie informacyjne jako element zagrożenia dzieci i młodzieży

Artykuł zawiera analizę badań obrazujących skalę zagrożeń dzieci i młodzieży wynikających z dostępu do nowych technologii informacyjnych. Jest próbą opisu stanu rzeczywistych zachowań dzieci i młodzieży oraz wiedzy ich rodziców na ten temat. Zasygnalizowano również problem oceny, w jaki sposób upowszechnienie Internetu jako masowego medium spowodowało (lub może spowodować) wzrost ogólnej liczby przestępstw przeciwko dzieci i młodzieży.

Słowa kluczowe: Internet, zagrożenia dzieci i młodzieży, wykorzystywanie seksualne dzieci, pornografia dziecięca, zjawisko pedofili.

Internet, telewizja, prasa to współczesne media o zasięgu globalnym, do których dostęp możliwy jest nawet bez opuszczania domu. Tempo ich rozwoju i usług, jakie oferują jest imponujące, ale i niepokojące, bowiem za nowymi technologiami nie nadążają mechanizmy kontroli bezpieczeństwa oraz edukacja użytkowników, w szczególności dzieci.

Jako osoby dorosłe, odpowiedzialne za wychowanie i kształcenie dzieci i młodzieży mamy obowiązek dbania o to, by niezależnie od etapu rozwojowego, wieku, pochodzenia czy zdolności dysponowały one odpowiednią wiedzą na temat zagrożeń, jakie mogą towarzyszyć swobodzie korzystania z Internetu czy telefonów komórkowych.

Rozwój technologii pakietowej, transmisji danych w mediach, telefonii komórkowej trzeciej generacji (GPRS) wiąże się z możliwością dostępu do zróżnicowanych form łączności bezprzewodowej, czyli korzystania np. z Internetu za pośrednictwem telefonów komórkowych.

Już w chwili obecnej zdajemy sobie sprawę, że *Internet nigdy nie będzie całkowicie bezpieczny ani dla dzieci, ani dla nikogo innego, jednak dzięki połączeniu większej świadomości rodziców i całego społeczeństwa z udoskonalonymi narzędziami technologicznymi będziemy mogli uczynić go miejscem o wiele bezpieczniejszym, niż jest dzisiaj*¹.

Dostęp do nowych technologii informacyjnych staje się nowym narzędziem edukacyjnym (nauczanie na odległość), a niekiedy ustanawia nowe normy kulturowe, grupowe.

Dla większości odbiorców są to użyteczne narzędzia nauczania i źródła dobrej rozrywki, jednak prawie każdy użytkownik napotka materiały, które mogą wywołać krzywdę i szok, spowodować traumę, niepokój, zawstydenie. Grupą szczególnego ryzyka są dzieci, bowiem to one narażone są na różnego rodzaju oszustwa i manipulacje, ponieważ nie mają wystarczającego osobistego doświadczenia i dystansu poznawczego często natomiast są bardzo ufne i naiwne, często za wszelką cenę chcą mieć przyjaciela, być doceniane, lubiane, akceptowane. Realny świat wymaga od nich kompromisu, ustępstw, czekania na nagrodę, wysiłku, zaś przyjaciel internetowy nie ocenia, nie krytykuje, nie stawia wymagań, wypełnia pustkę, która powstaje z niepowodzeń w świecie rzeczywistym jest doradcą ale nie komentatorem czy mentorem.

Obecnie każdy użytkownik Internetu ma nieograniczony dostęp do witryn, gdzie można „spotkać” innych ludzi, nawiązać znajomość, a z czasem przyjaźń, wymienić myśli i poglądy, wspólnie spędzić czas. Dzieci i młodzi ludzie, postrzegają Internet jako swoje medium, tworząc na użytek wzajemnego porozumiewania się swoisty język nacechowany skrótami i metaforami zrozumiały (w ich przekonaniu) tylko w obrębie ich pokolenia.

Komunikatory, witryny, blogi, fora lub czaty mogą być „miejscem” niebezpiecznych spotkań, ponieważ do chwili obecnej nie wypracowano dostatecznie skutecznych metod chroniących dzieci i młodzieży przed nadużyciami online.

W Polsce na temat zagrożeń związanych z siecią mówi się dopiero od niedawna, zwracając uwagę, iż głównym elementem profilaktyki w tym zakresie jest dobra jakościowo edukacja dzieci i młodzieży, rodziców, nauczycieli oraz osób zaangażowanych w ich wychowanie.

¹ J. Carr, *Internet a wykorzystanie seksualne dzieci i pornografia dziecięca* [w:] „Dziecko krzywdzone. Zagrożenie dzieci w Internecie”, nr.13/2005, s. 26.

Jak wskazują wyniki pogłębionych badań zrealizowanych przez FDN (Fundacja Dzieci Niczyje) i agencję Gemius w 2004 roku *dzieci zazwyczaj nie informują rodziców o swoich internetowych znajomościach i uczestniczą w spotkaniach bez wiedzy dorosłych, bardzo często udając się na nie w pojedynkę. Badania ujawniły także niewystarczający udział rodziców i szkół w internetowej edukacji najmłodszych*².

Dane wskazują także, że aż 65% internautów w wieku 12-17 lat otrzymuje zaproszenie do spotkania w świecie realnym z czego 37% odpowiada pozytywnie.

Polskie nastolatki (podobnie jak rówieśnicy z innych krajów europejskich) jeśli decydują się na spotkanie z osobą poznaną przez Internet najchętniej jako osobę towarzyszącą wybierają kolegę, koleżankę lub rodzeństwo (46%), tylko 2% badanych poszłoby na umówione spotkanie z rodzicem lub innym dorosłym. Niepokojącym jest fakt, iż 49% ankietowanych deklaruje spotkanie bez towarzystwa innej znanej osoby. Jest to wynik dwukrotnie wyższy niż dane uzyskane w innych krajach europejskich³.

Warto również zwrócić uwagę na badania prowadzone w latach 1999 – 2000 przez Michell, Finkelhor i Wolak⁴. Ich wyniki wskazują, że 20% otrzymywało w ciągu jednego roku propozycję o charakterze seksualnym, 25% zaprezentowan materiały pornograficzne (wbrew ich woli), 3% otrzymało agresywne propozycje seksualne. Autorzy podkreślają, że ¼ badanych przeżyła w związku z powyższymi treściami sytuację stresową, a grupą bardziej narażoną były dziewczęta i młodzież w wieku 14 – 17 lat.

Natomiast wyniki badań przeprowadzonych przez SAFT (Safty Awareness Facts Tools) w latach 2002 - 2004⁵ pokazują, że dziewczynki częściej niż chłopcy mają negatywne odczucia związane z nieintencjonalnym zetknięciem się z pornografią, zaś ryzyko takiego kontaktu wzrasta wraz z wiekiem i jednocześnie zmienia się również sposób kontaktu z treściami pornograficznymi⁶.

Podobne wyniki otrzymały Livingstone i Bober, które prowadziły badania w ramach projektu UK Children Go Online w latach 2003-2005 na grupie dzieci w wieku 9-19 lat oraz rodziców dzieci w wieku 9-17 lat (szczegółowy opis metodologii oraz wyniki tych badań zamieszczone są na stronie WWW.children-go-online.net).

Wycinkowe dane przedstawia poniższy wykres.

² Ł. Wojtasik, *Wykorzystanie seksualne dzieci w Internecie – perspektywa krajowa* [w:] „Dziecko Krzywdzone. Zagrożenie dzieci w Internecie”, nr.13/2005, s. 8.

³ Porównaj: Eurobarometr (2005a), *Illegal and harmful content on the Internet in the new member states*, Full report, Candidate Countries Eurobarometr, European Commission http://europa.eu.int/comm/public_opinion/index_eu.htm

Eurobarometr (2005b), *Illegal and harmful content on the Internet in the new member state*. EU-25 comparative highlights, European Commission http://europa.eu.int/comm/public_opinion/index_eu.htm.

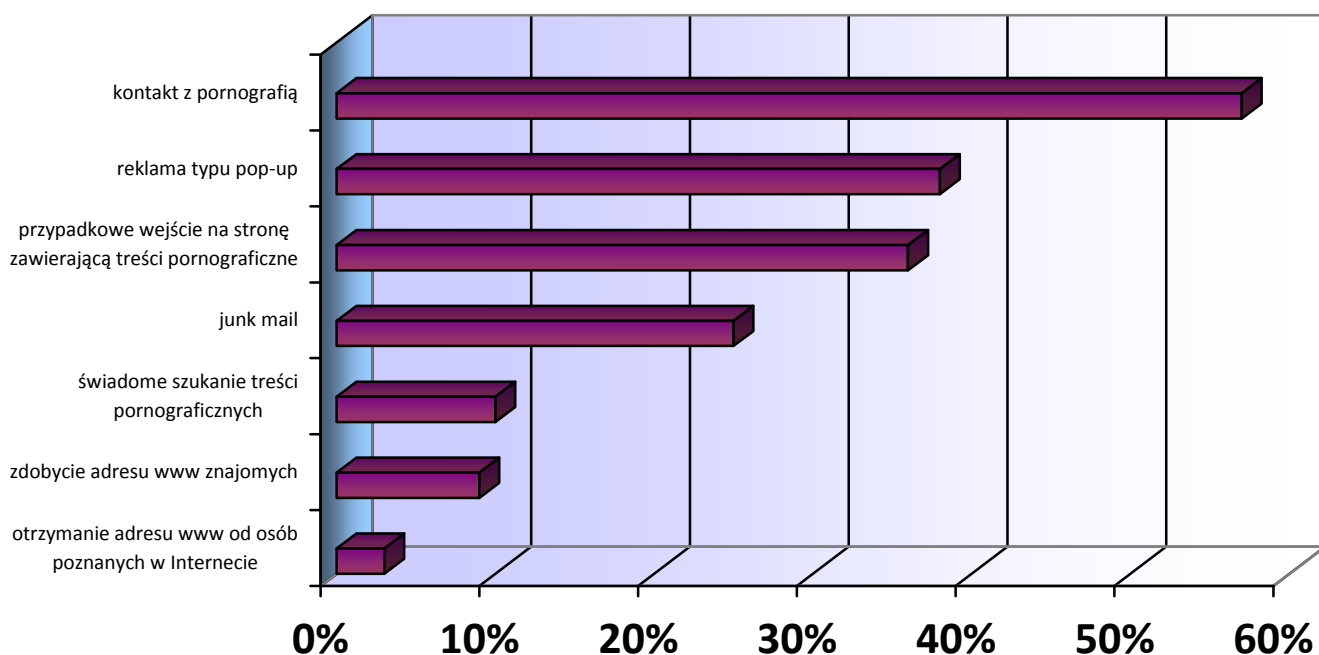
Eurobarometr (2005c), *Safer Internet for children and Adolescents in the new member states*, Full report, Candidate Countries Eurobarometr, European Commission, http://europa.eu.int/comm/public_index_en.htm.

Ł. Wojtasik, *Pedofilia i pornografia dziecięca w Internecie*, materiały dla uczestników konferencji wojewódzkich realizowanych w ramach kampanii „Dziecko w Sieci” i programu UE „Safer Internet Action Plan” w latach 2005-2006, 2005

⁴ K.J. Michell, D. Finkelhor, J. Wolak, Risk Factors for and Impact of Online Sexual Socialization of Youth, „JAMA”, nr. 23/2001.

⁵ WWW.saft.online.org

⁶ WWW.children-go-online.net



Źródło: Livingston, Bober 2005.

Wykres 1. Skala kontaktu z pornografią za pośrednictwem Internetu oraz sposób kontaktu z tego typu treściami, w %

Zdaniem Bjornstad i Ellirugsen *motywacja do poszukiwania treści pornograficznych i ich rodzaj zmienia się z wiekiem: chłopcy z młodszych grup wieku (12-14 lat) częściej oglądają pornografię online w większych grupach, tak by móc wspólnie się śmiać i komentować oglądane treści. Także specyficzny rodzaj poszukiwanych treści – pornografii twardej, zawierającej elementy przemocy jest dla nich nie tyle interesujący i podniecający, a stanowi – jak to określił podczas jednego z wywiadów 13-letni chłopiec – pewnego rodzaju „bilet” / „przepustkę” w świat nastolatków. (...) Ten model oglądania fotografii zmienia się wraz z dorastaniem – deklaracje 15-letnich chłopców wskazują ewolucję tego typu zachowań w kierunku samotnego oglądania miękkiej pornografii*⁷.

Należy podkreślić, że kontakt z takimi materiałami może wywierać znaczącą rolę w procesie desentyzacji (osłabienia wrażliwości) dziecka i chociaż brak jest jednoznacznego stanowiska w tej kwestii (kontakty dziecka z różnymi formami pornografii) to słuszną wydaje się ochrona nieletnich przed tego typu doświadczeniami.

Nikt nie jest w stanie oszacować skutków bezpośrednich i odroczonej takich kontaktów. Brak jest empirycznej wiedzy dotyczącej ukształtowania postaw współczesnych chłopców wobec ich koleżanek i kobiet, nie sposób także ocenić ich przyszłe postawy wobec seksualności i sfery erotyki.

Wiadomo natomiast, że wzrost zainteresowania przeciętnych odbiorców Internetu oglądaniem zdjęć czy filmów o treści pornograficznej prowadzi do wzrostu liczby dzieci wykorzystywanych seksualnie.

Staje się tak, ponieważ pewna część tych, którzy oglądają, kolekcjonują i fizycznie posiadają materiały z pornografią dziecięcą po pewnym czasie sami wykorzystują seksualnie dzieci w świecie realnym. Zdaniem Sullivan: *mężczyźni, którzy kolekcjonują pornografię dziecięcą, czynią to, ponieważ chcieliby uprawiać seks z dziećmi, chociaż niektórzy z nich nie zdawali sobie z tego sprawy, chociaż według Findlatera urodzonych pedofilów jest bardzo niewiele*⁸. Jak twierdzi Findlater w procesie stawania się

⁷ T. Bjornstad, T. Ellingsen, *Onliners. A report about youth and the Internet*, SAFT, 2005.

⁸ J. Carr, *Internet a wykorzystanie seksualne dzieci i pornografia dziecięca* [w:] „Dziecko krzywdzone. Zagrożenie dzieci w Internecie”, nr.13/2005, s. 20-21.

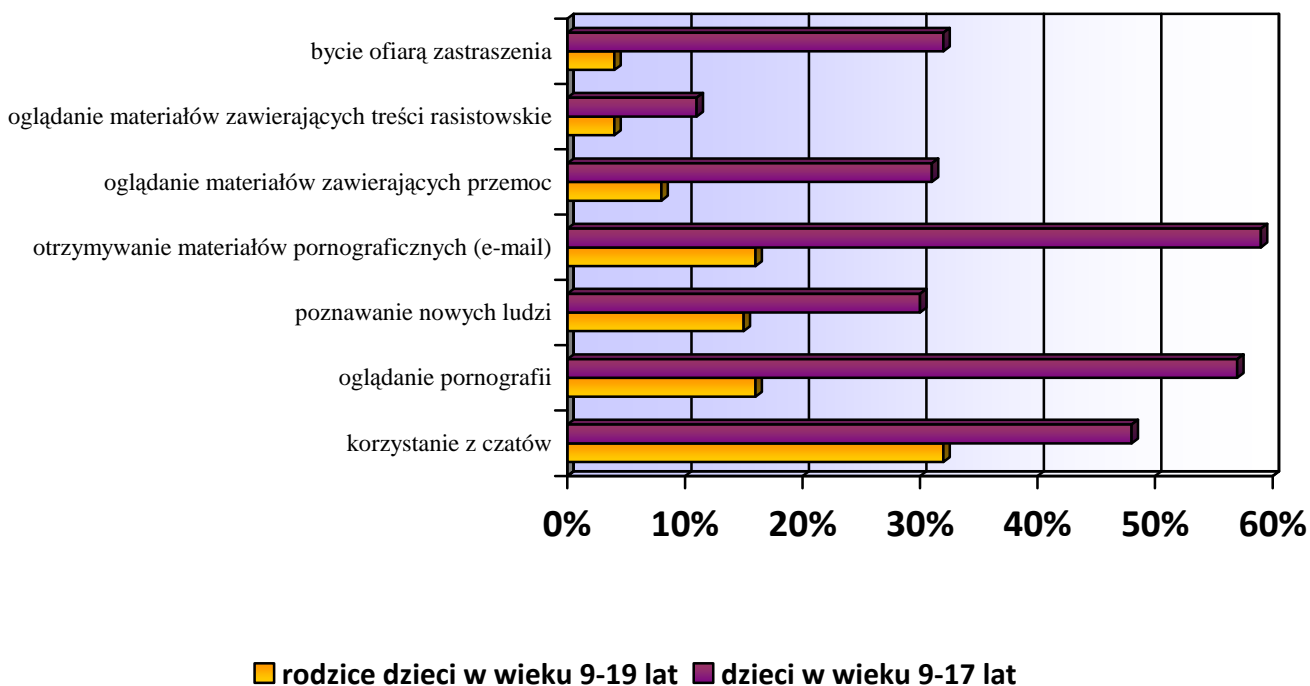
pedofilem najważniejszym elementem jest dostęp do materiałów, które podsycają erotyczne i seksualne fantazje. W jego przekonaniu poziom ryzyka obniża się po wyeliminowaniu takich materiałów⁹.

Zjawisko pornografii dziecięcej wzrasta, gdyż rośnie popyt na nowe zdjęcia i filmy z udziałem dzieci, a to prowadzi do poszukiwania „nowych twarzy”, które stają się ofiarami seksualnego wykorzystania w procesie produkcji.

Badacze zjawiska (np. J. Carr) podkreślają, że każda nowa fotografia lub film jest aktem krzywdzenia dziecka wymierzonym przeciwko niemu i każdy kto posiada takie materiały jest sprawcą wykorzystywania seksualnego dzieci per procura, ponieważ nie mógłby oglądać takich materiałów, gdyby ktoś inny niejako w jego imieniu nie dopuścił się takiego przestępstwa.

Czy zatem rodzice, nauczyciele, opiekunowie mają wystarczająco wiedzy na temat zachowań dzieci i zagrożeń jakie niesie ze sobą dostęp do nowych technologii internetowych?

Otóż z badań Livingston i Bober wynika, że wiedza dorosłych w tym zakresie jest rozbieżna z rzeczywistością (wykres 2).



Źródło: Livingston, Bober2005.

Wykres 2. Doświadczenia dzieci w Internecie na podstawie deklaracji dzieci i oceny rodziców, w %

Z powyższych danych wynika, że rozbieżność oceny rodziców i ich dzieci dotyczą każdej z analizowanych kategorii. Największe dysproporcje odnotowano w kwestii zastraszania, otrzymywania materiałów pornograficznych, oglądania pornografii i oglądania materiałów zawierających przemoc.

Z badań COBOS (2004 r.) wynika natomiast, że w Polsce rodzice najbardziej obawiają się zagrożeń związanych z wykorzystaniem seksualnym dzieci (67%), niemożnością sprawowania skutecznej kontroli nad internetowymi znajomościami (31%) oraz dostępu do niepożądanych, nieodpowiednich informacji, treści zawierających przemoc i agresję¹⁰ (tabela 1).

⁹ tamże

¹⁰ www.cobos.pl

Tabela 1. Jakich zagrożeń, jakie mogą spotkać dzieci w Internecie, obawia się Pan(i)? (pytanie miało charakter otwarty, odpowiedzi zostały pogrupowane w kategorie)

Jakich zagrożeń, jakie mogą spotkać dzieci w Internecie, obawia się Pan(i)?	Odsetki wskazań	
	Respondentów wyrażających objawy (N = 601)	Ogół respondentów (N = 969)
Zagrożenia seksualne: demoralizacja, pornografia, molestowanie	67,0	42.0
W tym: pedofilia, pedofile	38.0	23.0
Brak kontroli nad znajomościami dziecka, złe towarzystwo (nie w kontekście seksualnym)	31.0	19.0
Nieporządne, nieodpowiednie informacje i treści (bez wspomnienia seksu, pornografii)	11.0	7.0
Przemoc, agresja	10.0	6.0
Narkomania, narkomani	7.0	4.0
Sekty, sataniści	5.0	3.0
Uzależnienie od Internetu	5.0	3.0
Oszustwa, wyłudzenia	5.0	3.0
Zagrożenia bezpieczeństwa gospodarstwa domowego	3.0	2.0
Zagrożenia dla zdrowia	2.0	1.0
Strata czasu	2.0	Poniżej 1.0
Inne	3.0	2.0
Trudno powiedzieć	3.0	2.0

Źródło: za CBOS 2004

Podsumowując dotychczasowe rozważania należy stwierdzić, że nie wypracowano do chwili obecnej skutecznych metod chroniących dzieci przed krzywdzeniem i nadużyciami online. Warto jednak zauważyć, że powszechnym grzechem rodziców jest brak uważności na problemy dziecka, odsuwanie jego potrzeb i oczekiwań na nieokreślone „później”. Przemęczeni i sfrustrowani rodzice często nie potrafią odczuwać autentycznej radości z kontaktu z dzieckiem, ograniczają się do techniczno-organizacyjnej wymiany informacji. Dzieci prędko odkrywają, że najbardziej nagradzane są za niesprawianie kłopotu swoją osobą. Nie ujawniają więc swoich problemów, nie dzielą się przeżyciami, nie stawiają trudnych pytań, nie oczekują wsparcia, aby nadmiernie nie niepokoić swoich rodziców. Pozostawione same sobie z wdzięcznością przyjmują to, czego nie dostały od najbliższych, z rąk otwartego, zaangażowanego w ich sprawy wirtualnego

„przyjaciela”... To, co niewątpliwie łączy ofiary internetowego wykorzystania, to poczucie izolacji i osamotnienia w rodzinie. Zaburzenia komunikacji między dzieckiem i rodzicami, ich fizyczna i emocjonalna nieobecność w życiu dziecka czynią je podatnymi na ryzyko zawierania ryzykownych internetowych znajomości¹¹.

Warto, więc edukację bezpiecznego życia w realnym świecie rozszerzyć na świat nowych technologii, w którym również muszą obowiązywać określone normy, prawa, zasady czy reguły.

Powszechność dostępu do nowych technologii musi spowodować wyposażenie dzieci w umiejętności dbania o własne bezpieczeństwo, a programy edukacyjne z obszaru tej tematyki powinny stać się kluczowym elementem zajęć informatycznych i wychowawczych.

Bibliografia

- Eurobarometr, *Illegal and harmful kontent on the Internet in the new member state*. EU-25 comparative highlights, European Commission http://europa.eu.int/comm/public_opinion/index_eu.htm. (2005b),
- Eurobarometr, *Illegal and harmful kontent on the Internet in the new member states*, Full report, Candidate Countries Eurobarometr, European Commission (2005a) http://europa.eu.int/comm/public_opinion/index_eu.htm
- Eurobarometr, *Safer Internet for children and Adolescents in the new member states*, Full report, Candidate Countries Eurobarometr, European Commission, http://europa.eu.int/comm/public_index_en.htm. (2005c),
- J. Carr, *Internet a wykorzystanie seksualne dzieci i pornografia dziecięca* [w:] „Dziecko krzywdzone. Zagrożenie dzieci w Internecie”, nr.13/2005.
- J. Zmarzlik, *Internetowe znajomości-lek na samotność w realnym świecie* [W:] „Dziecko Krzywdzone. Zagrożenie dzieci w Internecie”, nr.13/2005.
- K.J. Michell, D. Finkelhor, J. Wolak, *Risk Factors for and Impact of Online Sexual Socialization of Youth*, „JAMA”, nr. 23/2001.
- Ł. Wojtasik, *Pedofilia i pornografia dziecięca w Internecie*, materiały dla uczestników konferencji wojewódzkich realizowanych w ramach kampanii „Dziecko w Sieci” i programu UE „Safer Internet Action Plan” w latach 2005-2006, 2005.
- Ł. Wojtasik, *Wykorzystanie seksualne dzieci w Internecie – perspektywa krajowa* [w:] „Dziecko Krzywdzone. Zagrożenie dzieci w Internecie”, nr.13/2005.
- T. Bjornstad, T. Ellingsen, *Onliners. A report about youth and the Internet*, SAFT, 2005.
- WWW.cobos.pl
- WWW.children-go-online.net
- WWW.saft.online.org

¹¹ J. Zmarzlik, *Internetowe znajomości-lek na samotność w realnym świecie* [W:] „Dziecko Krzywdzone. Zagrożenie dzieci w Internecie”, nr.13/2005, s.73.